

UDK: 37.018.26

Izvorni znanstveni članak

Prihvaćeno: 28. studenog 2014.

Karolina Doutlik¹

STAVOVI RODITELJA O SURADNJI S UČITELJIMA U WALDORFSKOJ ŠKOLI

Sažetak: *Rad teorijski razmatra definicije suradnje roditelja i učitelja, njihove suvremene oblike te rezultate dosadašnjih istraživanja te tematike u Hrvatskoj. Cilj je ovog rada prikaz oblika suradnje roditelja i učitelja u waldorfskoj školi koja posebnu pozornost usmjerava na povjerljivu suradnju s roditeljima koji se smatraju sukonstruktorima i partnerima. Rezultati istraživanja provedenog na uzorku od 69 roditelja čija djeca pohađaju osnovnu waldorfsku školu u Zagrebu ili Rijeci ukazuju na to da roditelji suradnju s waldorfskom školom odnosno učiteljima procjenjuju vrlo pozitivno. Faktorskom analizom utvrđeni su aspekti suradnje roditelja i učitelja u waldorfskoj školi: zadovoljstvo školom i povjerenje, suradnički odnosi, informiranost i partnerstvo, uključenost u školske aktivnosti te subjektivna procjena i odgovornost. Nadalje, utvrđeno je kako ne postoji statistički značajna razlika u stavovima roditelja s obzirom na njihove sociodemografske karakteristike, razred koji pohađa njihovo dijete te godine poznavanja waldorfske pedagogije.*

Ključne riječi: *partnerstvo, roditelji, suradnja, učitelji, waldorfska škola.*

1. Uvod

Pred današnjeg učitelja postavljeni su mnogi zahtjevi, očekivanja i zadatci kako bi odgojno-obrazovni proces bio što kvalitetniji. Prema Jurčiću (2012) suvremeni učitelj treba pokazivati pedagoške kompetencije u područjima izgradnje kurikula nastave, organizacije i vođenja odgojno-obrazovnog procesa, oblikovanja razrednog ozračja, utvrđivanja učenikova postignuća u školi te izgradnji partnerstva s roditeljima. Kostović-Vranješ i Ljubetić (2008) navode

sposobnost uspostavljanja i unaprjeđivanja kvalitetnih odnosa s učenicima, njihovim roditeljima, kolegama i ostalim čimbenicima odgojno-obrazovnog procesa kao jednu od temeljnih odlika koju posjeduje kompetentan učitelj. Dakle, od suvremenog i pedagoški kompetentnog učitelja očekuje se da bude spreman i spretan u kvalitetnoj suradnji sa svim ljudskim resursima odgojno-obrazovne ustanove, a ponajviše s učenicima te njihovim roditeljima.

Rad donosi teorijski prikaz te osvrt na postojeća istraživačka saznanja o suradnji roditelja i učitelja, s posebnim naglaskom na suradnju roditelja i učitelja u waldorfskoj školi. Nadalje, u radu se navode i elaboriraju rezultati provedenog istraživanja kojem je bio cilj utvrditi kako roditelji procjenjuju suradnju s učiteljima u waldorfskoj školi, utvrditi aspekte njihove međusobne suradnje te ispitati postoje li razlike u stavovima roditelja o suradnji s učiteljima u waldorfskoj školi s obzirom na njihove sociodemografske karakteristike, razred koji pohađa dijete te godine poznavanja waldorfske pedagogije.

1.1. Suradnja roditelja i učitelja

Pod pojmom suradnja roditelja i škole Maleš (1996) podrazumijeva informiranje, savjetovanje, učenje, dogovaranje i druženje učitelja i roditelja kako bi podijelili odgovornost za razvoj djeteta u obitelji, kao i u školi. Vučak (2000) navodi da suradnja roditelja i škole proizlazi iz njihove zajedničke zadaće, a to je razvoj mladih te ističe da se ona temelji na razvoju demokratske, humane i kvalitetne škole. Kolak (2006) suradnju roditelja i škole smatra bitnim društvenim procesom koji se sastoji od niza aktivnosti i djelatnosti učitelja i roditelja koji se mogu mijenjati ovisno o vremenu i postojećim uvjetima, a koje imaju za cilj kvalitetniji, sigurniji te uspješniji učenikov razvoj. Dakle, suradnja podrazumijeva zajedničko djelovanje i dvosmjernu komunikaciju roditelja i učitelja koja se temelji na međusobnom uvažavanju, razumijevanju i poštivanju, a čiji je glavni cilj razvitak i dobrobit učenika.

Uz suradnju roditelja i učitelja često se spominje i pojam partnerstvo. Kosić (2009: 227) navodi da se partnerstvom smatra „odnos u koji dobrovoljno ulaze i roditelji i nastavnici iz zajedničkog interesa omogućiti svojom međusobnom i bezuvjetnom suradnjom unaprjeđivanje okružja u kojem će bolje razumijevati djetetove potrebe u moralnom, estetskom i odgojno-

obrazovnom smislu te unutar kojeg će pronaći adekvatno rješenje za daljnji razvojni put dotičnog djeteta“.

Kako je suradnja roditelja i škole aktualno pitanje, u svijetu su proteklih godina odnosno desetljeća provedena mnoga istraživanja o važnosti participacije roditelja u životu škole te uspostavljanja partnerskog odnosa između roditelja i učitelja. Sredinom 90-ih godina prošlog stoljeća u Hrvatskoj se počinje intenzivnije proučavati ta tematika (Jurić i Maleš, 1994; Maleš, 1994, 1996; Jurić, 1995; Strugar, 1995; Vučak, 2000, 2005; Rosić i Zloković, 2003; Kolak, 2006; Rečić, 2006; Marušić, 2007; Kosić, 2009; Ljubetić, 2011 te mnogi drugi).

1.2. Suradnja roditelja i učitelja u hrvatskim školama

Najučestaliji oblik suradnje roditelja i učitelja u Hrvatskoj jesu roditeljski sastanci te individualni razgovori (Prvčić, 1993, prema: Strugar, 1995), a kojima je glavni zadatak prijenos informacija koje roditelji pasivno primaju te se zbog toga navedeni oblici suradnje smatraju tradicionalnim. Nasuprot njima postoje suvremeni oblici suradnje roditelja i učitelja u kojima roditelji imaju aktivnu ulogu te postaju partneri učiteljima. Neki od suvremenih oblika suradnje roditelja i učitelja jesu: škola za roditelje, pedagoške radionice, zajednički izlet te razna zajednička druženja, neposredne aktivnosti roditelja u školi, posjeti roditeljskom domu ili pismeno obraćanje domu (Lukaš i Gazibara, 2010). Tavas i Bilač (2011) u suvremene oblike suradnje s roditeljima ubrajaju i školske vebne stranice te kontaktiranje elektroničkom poštom ili SMS porukama kako bi i zaposleniji roditelji koji nisu u mogućnosti redovito dolaziti u školu mogli biti u kontaktu s učiteljem i događajima u školi.

Dosad su u Hrvatskoj provedena mnoga istraživanja u čijem je fokusu suradnja škole i obitelji (Strugar, 1995; Vučak, 2005; Kolak, 2006; Marušić, 2007; Lukaš i Gazibara, 2010; Pahić i sur., 2010; Miljević-Riđički i sur., 2011). U istraživanju koje je proveo Vučak (2005) većina ispitanika smatra da se suradnja roditelja i učenika može poboljšati većim uključivanjem roditelja u život i rad škole. Rezultati istraživanja koje je proveo Kolak (2006) pokazuju oprečnosti u razmišljanju roditelja te nespremnost za suradnju sa školom. Naime, iako većina ispitanih roditelja smatra da bi učitelji trebali poznavati uvjete života svakog

učenika u roditeljskom domu, oni bi nerado primili učitelja u kućni posjet. Određeni dio roditelja također je iskazao nezainteresiranost za odazivanje raznim školskim akcijama i događanjima, na što ukazuju i rezultati istraživanja kojeg je provela Marušić (2007). Uz to, polovica ispitanika u njezinu istraživanju procjenjuje da su tematske radionice na roditeljskim sastancima rijetke ili ih gotovo nema, oko dvije trećine roditelja navodi da nikada ne dobiva pisane obavijesti o svome djetetu, a više od 40% roditelja tvrdi da ih učitelji nikad nisu pozvali da se uključe u školske aktivnosti. Zabrinjavajući podatak jest i da je 83% roditelja izjavilo da ih škola niti jednom nije zamolila za pomoć ili volontiranje. Gotovo 80% učitelja koji su sudjelovali u istraživanju autorica Ljubetić i Zadro (2009) smatra da ih rad s roditeljima više opterećuje od rada s djecom.

Novija istraživanja ukazuju na to da još uvijek prevladava tradicionalni pristup suradnji roditelja i škole (Pahić i sur., 2010; Miljević-Riđički i sur., 2011). Rezultati istraživanja koje su proveli Pahić i sur. (2010) ističu da škola još uvijek ne uključuje roditelje u određivanje odgojno-obrazovnih ciljeva škole, već ih samo povremeno o njima obavještava. Komunikacija s roditeljima procjenjuje se relativno rijetkom te se svodi na rješavanje pojedinačnih problema, a uglavnom je potiče škola. Nadalje, pokazalo se da su predstavnici roditelja skloniji partnerskom pristupu u suradnji sa školom od roditelja opće populacije. Roditelji koji su bili uključeni u istraživanje koje su proveli Miljević-Riđički i sur. (2011) kao najbitniju prepreku suradnji obitelji i škole naveli su vlastiti nedostatak vremena i to su više naglašavali roditelji koji žive u urbanim sredinama.

Jurčić (2012) navodi da prevladavajući model formalne suradnje roditelja i škole koji se temelji na četirima roditeljskim sastancima te mjesečnim informativnim razgovorima predstavlja površan pristup suradnje sa zajedničkim interesom koji je isključivo usmjeren na obrazovanje učenika odnosno njegovo napredovanje. Također, on naglašava važnost i nužnost izgradnje cjelovita kurikula odgojnoga partnerstva između roditelja i škole odnosno učitelja.

Ljubetić i Kostović-Vranješ (2008) te Ljubetić i Zadro (2009) istraživale su procjene učitelja o vlastitim pedagoškim kompetencijama, među kojima i kompetentnost za rad s roditeljima. Rezultati provedenih istraživanja pokazali su da se učitelji smatraju nedovoljno kompetentnim za rad s roditeljima te da postoji potreba učitelja za unaprjeđivanjem tih kompetencija. Autorice takav

ishod objašnjavaju nedovoljnom pozornošću koja se pridaje osposobljavanju budućih učitelja za umijeće uspješne suradnje s roditeljima.

Neminovno je da je, unatoč potrebi i dobrobiti uspostavljanja partnerskih odnosa između učitelja i roditelja koju ističu brojni autori, suradnja obitelji i škole u hrvatskim školama nedovoljno kvalitetna – još uvijek prevladavaju tradicionalni oblici suradnje, roditelji iskazuju nisku uključenost, posebice kada je riječ o sudjelovanju u odlučivanju, ali i spremnost za uključivanje u pojedine suradničke aktivnosti. Roditelji imaju pravo, ali i obvezu biti uključeni u rad škole, što je potrebno prakticirati upisom učenika u prvi razred jer, kako Jurčić (2012) ističe, temelji odgojno-obrazovnog partnerstva grade se u prvim trima razredima, dok kasnije slabe. Nasuprot tome, alternativne škole koje primjerice rade prema načelima Celestina Freineta, Marije Montessori ili Rudolfa Steinera posebnu pozornost posvećuju suradnji s roditeljima koje smatraju dijelom zajednice te uključuju u proces donošenja odluka bitnih za rad i organizaciju škole (Matijević, 2001).

1.3. Suradnja roditelja i učitelja u waldorfskoj školi

Još od osnutka prve waldorfske škole 1919. godine u Stuttgartu, njezin je utemeljitelj Rudolf Steiner (1861. – 1925.) isticao suradnju roditelja i učitelja važnim preduvjetom za uspješno vođenje škole. Rosić (2005) tvrdi da odnos obitelji i škole ovisi o tome ima li država utjecaj na školski sustav, a kako su waldorfske škole slobodne škole koje ne rade prema planovima i programima koje je propisala država, već se temelje na vlastitom kurikulumu (više u: Carlgren, 1991; Seitz i Hallwachs, 1997), tako i roditelji u životu waldorfskih škola zauzimaju značajno mjesto, više sudjeluju u njemu te imaju velik utjecaj na sam rad škole. Nadalje, Harslem (1999) navodi da je početkom 70-ih godina prošlog stoljeća došlo do promjene uloge roditelja u waldorfskim školama jer se otad one osnivaju na njihovu inicijativu.

Suradnja je bitan pojam waldorfske pedagogije te je, kako navodi Carstensen (2010), specifična u svakoj pojedinoj waldorfskoj školi. Dakle, ne postoji opći model suradnje roditelja i učitelja u waldorfskoj školi, no Steiner je dao određene smjernice: roditelji su slobodni partneri učiteljima u odgoju djece koji se može smisljeno ostvariti samo ako su obje strane uključene, osnova za

postizanje suglasnosti između učitelja i roditelja jest suradnja puna povjerenja, roditeljsko shvaćanje waldorfske pedagogije čin je slobode, pri čemu pristrano poučavanje i vjerovanje autoritetu ne dolazi u obzir, waldorfska se pedagogija temelji na opsežnom promatranju svakog pojedinog djeteta koje može biti uspješno samo ako su pritom uključeni i roditelji, waldorfska se pedagogija ne temelji na unaprijed određenim ili općeobveznim nastavnim planovima i programima, metodama i smjernicama, već ih učitelji moraju neprestano razvijati, što je jedino moguće oslanjajući se na roditelje, roditelji su u svojim različitim okolinama i poslovnim iskustvima za učitelje važan prikaz cijelog društva (Dietz, 2007).

2. Metodologija

2.1. Instrument istraživanja

Za potrebe empirijskog istraživanja sastavljen je *Upitnik o suradnji roditelja i učitelja u waldorfskoj školi* koji su ispunjavali roditelji. Upitnik se sastojao od dvaju dijelova. U prvom dijelu upitnika ispitanici su navodili spol, dob, razred koji pohađa njihovo dijete (od 1. do 4., od 5. do 8. ili oboje) te broj godina poznavanja waldorfske pedagogije (manje od 5 godina, od 5 do 10 godina ili više od 10 godina). Drugi dio upitnika sastojao se od 25 tvrdnji, a ispitanici su procjenjivali stupanj slaganja s tim tvrdnjama na Likertovoj skali od 5 stupnjeva (1 = u potpunosti se ne slažem, 2 = uglavnom se ne slažem, 3 = niti se ne slažem niti se slažem, 4 = uglavnom se slažem i 5 = u potpunosti se slažem).

2.2. Postupak istraživanja

Istraživanje se provodilo u zagrebačkoj i riječkoj osnovnoj waldorfskoj školi u školskoj godini 2011./2012. Razredni su učitelji podijelili upitnike roditeljima svojih učenika, od kojih je samo jedan ispunjavao upitnik.

Istraživačke hipoteze:

Hipoteza H1: Stavovi roditelja o suradnji s učiteljima u waldorfskoj školi pozitivni su.

Hipoteza H2: Stavovi roditelja o suradnji s učiteljima u waldorfskoj školi nisu uvjetovani jedinstvenim čimbenikom.

Hipoteza H3: Stavovi roditelja o suradnji s učiteljima u waldorfskoj školi ne razlikuju se s obzirom na spol, dob, razred koji pohađa njihovo dijete, godine poznavanje waldorfske pedagogije te mjesto stanovanja.

2.3. Uzorak ispitanika

U istraživanju je sudjelovalo 69 ispitanika, tj. roditelja učenika dviju osnovnih waldorfskih škola u Hrvatskoj – Waldorfske škole u Zagrebu te Osnovne waldorfske škole u Rijeci. Detaljniji prikaz strukture ispitanika nalazi se u tablici 1.

Tablica 1 – Prikaz strukture ispitanika

			ZAGREB	RIJEKA	Σ
RODITELJI (N = 69)	spol	muško	7	4	11
		žensko	46	12	58
	dob	do 35 g.	10	3	13
		od 36 do 40 g.	20	6	26
		od 41 do 45 g.	11	3	14
		46 g. i stariji	12	4	16
	razred koji dijete pohađa	od 1. do 4.	25	10	35
		od 5. do 8.	24	6	30
		od 1. do 4. i od 5. do 8.	4	0	4
	godine poznavanja waldorfske pedagogije	manje od 5	12	8	20
		od 5 do 10	18	6	24
		više od 10	23	2	25

3. Rezultati i rasprava

3.1. Stavovi roditelja prema suradnji s učiteljima u waldorfskoj školi

Za utvrđivanje deskriptivnih obilježja pojedinih čestica u instrumentu korišteni su deskriptivni parametri: aritmetička sredina, standardna devijacija,

minimalna i maksimalna vrijednost te distribucija podataka izražena u postotcima. Tablica 2. prikazuje relativne frekvencije odgovora na pojedine čestice instrumenta, a koje iskazuju stavove roditelja prema suradnji s waldorfskom školom odnosno učiteljima. Roditelji su procjenjivali 25 čestica na Likertovoj skali od 5 stupnjeva.

Tablica 2 – Stavovi roditelja prema suradnji s učiteljima u waldorfskoj školi – relativne frekvencije odgovora na čestice instrumenta

sadržaj čestice	U potpunosti se ne slažem.	Uglavnom se ne slažem.	Niti se ne slažem niti se slažem.	Uglavnom se slažem.	U potpunosti se slažem.
Dobro sam informiran/-a o događajima u školi.	1,4%	2,9%	5,8%	47,8%	42,0%
Aktivno sudjelovanje roditelja u djetetovom obrazovanju važno je za uspjeh djeteta.	0,0%	0,0%	5,8%	13%	81,2%
U ovoj školi imam priliku s učiteljima razviti odnos pun povjerenja.	0,0%	0,0%	8,7%	26,1%	65,2%
Ova škola potiče cjeloviti razvoj učenika.	0,0%	0,0%	5,8%	18,8%	75,4%
Waldorfska škola ispunila je moja očekivanja.	0,0%	2,9%	13,0%	42,0%	42,0%
Ova škola smatra roditelje važnim partnerima.	0,0%	0,0%	8,7%	29,0%	62,3%
Ne volim dolaziti na roditeljske sastanke.	63,8%	15,9%	8,7%	4,3%	7,2%
Rado se odazivam na radne akcije koje se odvijaju u školi.	0,0%	0,0%	21,7%	37,7%	40,6%
U ovoj se školi ne osjećam dobrodošlo.	75,4%	11,6%	4,3%	5,8%	2,9%

Ova škola mi omogućava da pružim podršku svome djetetu u učenju.	0,0%	0,0%	14,5%	20,3%	65,2%
Učitelji nemaju vremena uključiti roditelje u zbivanja u školi.	44,9%	31,9%	10,1%	11,6%	1,4%
Moje je dijete motivirano za učenje iako u ovoj školi nema brojčanih ocjena.	0,0%	1,4%	8,7%	40,6%	49,3%
Na roditeljskom sastanku svatko može izraziti svoje mišljenje.	0,0%	0,0%	2,9%	15,9%	81,2%
Rado odlazim na predavanja kako bih još bolje upoznao/-la waldorfsku pedagogiju.	1,4%	5,8%	31,7%	21,7%	39,1%
Učitelji me na vrijeme obavijeste o zbivanjima u školi.	1,4%	2,9%	5,8%	36,2%	53,6%
Ponekad sumnjam u stvari kojima učitelji podučavaju moje dijete.	56,5%	18,8%	10,1%	10,1%	4,3%
Ne osjećam se odgovornim/-om za neuspjeh škole.	20,3%	17,4%	39,9%	13,0%	10,1%
Imam povjerenje u učitelje.	0,0%	0,0%	5,8%	37,7%	56,5%
Slažem se s time da učitelji trebaju posjećivati domove svojih učenika.	4,3%	1,4%	11,6%	17,4%	65,2%
Rijetko sudjelujem u događajima u školi.	53,6%	17,4%	14,5%	10,1%	4,3%
Zadovoljan/-na sam što moje dijete u ovoj školi razvija neke kompetencije koje se ne razvijaju u državnim školama.	0,0%	0,0%	1,4%	4,3%	94,2%
S učiteljima mogu otvoreno razgovarati o problemima na koje nailazim.	0,0%	0,0%	2,9%	21,7%	75,4%
Volim posjećivati školske svečanosti na kojima učenici predstavljaju naučeno.	0,0%	0,0%	1,4%	11,6%	87,0%
Dobra suradnja između roditelja i učitelja razvija socijalne kompetencije kod učenika.	1,4%	0,0%	4,3%	11,6%	82,6%
Dobro sam informiran/-a o ciljevima waldorfske pedagogije.	0,0%	0,0%	8,7%	31,9%	59,4%

Roditelji su se u provedenom istraživanju na tvrdnju da ne vole dolaziti na roditeljske sastanke izjasnili na sljedeći način: 79,7% ispitanika se u potpunosti ili uglavnom ne slaže s tom tvrdnjom, 8,7% ispitanika je neodlučno, dok 11,5% roditelja uglavnom se ili u potpunosti slaže s tim. Razlog tome može biti u količini roditeljskih sastanaka koji se u waldorfskim školama češće održavaju nego što je to običaj u ostalim školama. Mäkinen (2008) navodi da za vrijeme učenikova osmogodišnjeg školovanja učitelji u prosjeku održe od 70 do 90 roditeljskih sastanaka. Da roditelji na roditeljskom sastanku mogu slobodno izraziti svoje mišljenje, potvrdilo je 97,1% ispitanika.

Vrlo je važno da sami roditelji poznaju načela po kojima se odgajaju i obrazuju njihova djeca u waldorfskoj školi. Naime, Seitz i Hallwachs (1997: 225) ističu: „...waldorfska pedagogija je nezamisliva, ako roditelji ne znaju i ne dožive na koji način njihova djeca uče i rade i ako kod kuće ne potpomognu taj rad odgovarajućim ugođajem”. Upravo iz navedenih razloga waldorfska škola organizira razna predavanja i seminare na kojima roditelji imaju priliku bolje upoznati waldorfsku pedagogiju. Čak se 91,3% ispitanika složilo s tvrdnjom da su dobro informirani o ciljevima waldorfske pedagogije. Što se pak odaziva na organizirana predavanja tiče, 60,8% roditelja izjasnilo se da uglavnom ili u potpunosti rado odlaze na takva predavanja, njih 31,7% neodlučno je, dok se samo 7,2% ispitanika nerado odaziva predavanjima na kojima mogu bolje upoznati waldorfsku pedagogiju.

Waldorfske škole prakticiraju organiziranje svečanosti na kojima učenici predstavljaju naučene sadržaje iz raznih predmeta, čime roditelji dobivaju bolji uvid u sadržaj i način učenja njihove djece. Da je taj oblik suradnje škole i roditelja omiljen, govori i podatak da 98,6% roditelja voli posjećivati školske svečanosti na kojima učenici predstavljaju naučeno.

Posjet učitelja roditeljskom domu ubraja se u uobičajene oblike suradnje roditelja i učitelja, no rezultati su dosadašnjih istraživanja provedenih na roditeljima učenika državnih škola u Hrvatskoj pokazali nezainteresiranost roditelja za takav oblik suradnje. S druge pak strane, 82,6% roditelja učenika waldorfske škole uglavnom ili u potpunosti se slaže s tvrdnjom da učitelji trebaju posjećivati roditeljske domove svojih učenika. Naime, u waldorfskim je školama uobičajena praksa da razredni učitelj barem jedanput godišnje posjeti učenikov dom s ciljem upoznavanja uvjeta u kojima učenik živi, uspostavljanja

prisnije i intenzivnije suradnje s roditeljima te da razgovora o dotičnom učeniku i njegovu razvoju, ali to ujedno predstavlja priliku za upoznavanje učenika u drugom okruženju odnosno vlastitu domu (Harslem, 1999).

Seitz i Hallwachs (1997) naglašavaju da već upisom u vrtić djeca i roditelji postaju članovi školske obitelji. Nadalje, autorice ističu da cijela školska obitelj može dobrovoljno pomagati u radu i životu škole; primjerice roditelji pomažu šivati kostime i izrađivati kulise za predstave učenika, pripremaju hranu za razne sajmove koji se organiziraju, svetkovine koje se njeguju ili mogu sudjelovati u obrtničkim radovima poput bojanja školskih zidova, popravljivanja igračaka, renoviranju školskih zgrada i dr. Također, nije neuobičajena pojava da roditelji pomažu pri izgradnji novih škola. S jedne strane, to zaposlenim roditeljima može predstavljati opterećenje, ali s druge strane, takve radne obveze prilika su za stvaranje školske zajednice kojoj se težilo od samog osnutka waldorfske škole. Rezultati istraživanja ukazuju da se 78,3% roditelja uglavnom ili u potpunosti rado odaziva takvim radnim akcijama, njih 21,7% neodlučno je, dok nema roditelja koji se nerado uključuje u radne akcije. Roditelji se također mogu uključiti i u samu nastavu, primjerice na satovima ručnog rada mogu uz učitelja/-icu ručnog rada pomagati učenicima u svladavanju određene tehnike.

Što se pak informiranosti tiče, 89,8% roditelja navodi da su uglavnom ili u potpunosti dobro informirani o događajima u školi. Isti postotak ispitanika potvrđuje da ih učitelji na vrijeme obavijeste o zbivanjima u školi. Primjerice, u zagrebačkoj waldorfskoj školi uobičajeno je tjedno informiranje u pisanu obliku, tzv. *zeleno pismo*, a kojim se roditeljima prenose važne obavijesti o događajima, planovima i sl., čime se osigurava njihova kontinuirana informiranost.

Kako bi se detaljnije utvrdili stavovi ispitanika, odnosno roditelja o suradnji s učiteljima u waldorfskoj školi, izračunate su aritmetičke sredine i standardne devijacije svih čestica instrumenta istraživanja (tablica 3). Pri obradi podataka provedena je transformacija rezultata kako bi i za negativne čestice pozitivni stavovi bili izraženi većim brojem.

Tablica 3 – Deskriptivni pokazatelji čestica instrumenta istraživanja

sadržaj čestice	M	SD	MIN.	MAKS.
Dobro sam informiran/-a o događajima u školi.	4,26	,816	1	5
Aktivno sudjelovanje roditelja u djetetovom obrazovanju važno je za uspjeh djeteta.	4,75	,553	3	5
U ovoj školi imam priliku s učiteljima razviti odnos pun povjerenja.	4,57	,653	3	5
Ova škola potiče cjeloviti razvoj učenika.	4,70	,577	3	5
Waldorfska škola ispunila je moja očekivanja.	4,23	,789	2	5
Ova škola smatra roditelje važnim partnerima.	4,54	,655	3	5
Ne volim dolaziti na roditeljske sastanke.	4,25	1,230	1	5
Rado se odazivam na radne akcije koje se odvijaju u školi.	4,19	,722	3	5
U ovoj se školi ne osjećam dobrodošlo.	4,51	1,024	1	5
Ova škola mi omogućava da pružim podršku svome djetetu u učenju.	4,51	,740	3	5
Učitelji nemaju vremena uključiti roditelje u zbivanja u školi.	4,07	1,075	1	5
Moje je dijete motivirano za učenje iako u ovoj školi nema brojčanih ocjena.	4,38	,709	2	5
Na roditeljskom sastanku svatko može izraziti svoje mišljenje.	4,78	,481	3	5
Rado odlazim na predavanja kako bih još bolje upoznao/-la waldorfsku pedagogiju.	3,91	1,040	1	5
Učitelji me na vrijeme obavijeste o zbivanjima u školi.	4,38	,842	1	5
Ponekad sumnjam u stvari kojima učitelji podučavaju moje dijete.	4,13	1,212	1	5
Ne osjećam se odgovornim/-om za neuspjeh škole.	3,22	1,259	1	5
Imam povjerenje u učitelje.	4,51	,609	3	5
Slažem se s time da učitelji trebaju posjećivati domove svojih učenika.	4,38	1,045	1	5
Rijetko sudjelujem u događajima u školi.	4,06	1,223	1	5
Zadovoljan/-na sam što moje dijete u ovoj školi razvija neke kompetencije koje se ne razvijaju u državnim školama.	4,90	,519	1	5
S učiteljima mogu otvoreno razgovarati o problemima na koje nailazim.	4,72	,511	3	5
Volim posjećivati školske svečanosti na kojima učenici predstavljaju naučeno.	4,86	,394	3	5
Dobra suradnja između roditelja i učitelja razvija socijalne kompetencije kod učenika.	4,74	,678	1	5
Dobro sam informiran/-a o ciljevima waldorfske pedagogije.	4,51	,656	3	5

Kao što je vidljivo iz tablice 3, roditelji su svjesni važnosti dobre suradnje između roditelja i učitelja za razvoj učenika ($M = 4,74$) kao i nužnosti aktivnog sudjelovanja u djetetovu obrazovanju ($M = 4,75$) te se osjećaju kao partneri učiteljima ($M = 4,54$). U međuljudskim je odnosima značajan čimbenik uspjeha i povjerenje koje je jedno od osnovnih preduvjeta kvalitetne suradnje učitelja i roditelja u waldorfskoj školi. Roditelji smatraju da s učiteljima u waldorfskoj školi imaju priliku razviti odnos pun povjerenja ($M = 4,57$) te iskazuju povjerenje prema učiteljima ($M = 4,51$), a koje je nešto manje kada su u pitanju sadržaji kojima učitelji podučavaju njihovu djecu ($M = 4,13$). Nadalje, za suradnju između roditelja i učitelja bitna je i kvaliteta komunikacije koja bi trebala biti dvosmjerna. Pritom se također obje strane trebaju međusobno uvažavati i poštivati, posebice kada se pojavi problem. Roditelji u waldorfskoj školi s učiteljima mogu otvoreno razgovarati o problemima na koje nailaze ($M = 4,72$). Maričić i sur. (2009) smatraju da je zadovoljstvo roditelja školom povezano s redovitošću odlaska u školu, tj. da roditelji koji se redovito odazivaju događajima u školi i koji su uključeni u obrazovanje svog djeteta istodobno iskazuju veće zadovoljstvo školom. Roditelji učenika koji su upisani u waldorfske škole u Hrvatskoj zadovoljni su, posebice jer se u njoj potiče cjelovit razvoj učenika ($M = 4,70$), ali i razvijaju neke kompetencije koje se ne razvijaju u državnim školama ($M = 4,90$). Uz navedene motive, razlozi zbog kojih roditelji upisuju svoju djecu upravo u waldorfsku školu mogu biti i želja za odgojem koji je primjereniji djetetu, drugačiji oblik obrazovanja nego što je u državnim školama, sprječavanje proživljavanja mogućih loših iskustva za svoje dijete, pružanje alternativnog obrazovanja, poštivanje individualnosti svakog učenika i dr. (Harslem, 1999; Gleser i Waller, 2005). I naravno da roditelji imaju određena očekivanja od učitelja, pogotovo jer za takav oblik obrazovanja plaćaju školarinu, a u slučaju hrvatskih waldorfskih škola ta su očekivanja pretežno i ispunjena ($M = 4,23$).

Uvidom u tablicu 3 vidljivo je da su ispitanici iskazali nešto niži stupanj slaganja s tvrdnjama koje se odnose na osjećaj individualne odgovornosti roditelja za neuspjeh škole ($M = 3,22$) i odazivanje roditelja predavanjima na kojima imaju mogućnost bolje upoznati waldorfsku pedagogiju ($M = 3,91$). Otkad se waldorfske škole osnivaju na inicijativu roditelja, oni preuzimaju dvostruku ulogu – kao prvo, oni su roditelji upisanih učenika, a kao drugo, suodgovorni su za školu u cjelini (Dietz, 2007). Harslem (1999) dodaje da roditelji nisu odgovorni

samo za financijske i prostorne uvjete škole, već preuzimaju punu odgovornost i za njezino pedagoško djelovanje. Razlog slabije procijenjenom osjećaju odgovornosti roditelja za neuspjeh waldorfske škole može biti u nespremnosti roditelja za preuzimanjem tako važne uloge ili nedovoljna povezanost roditelja s waldorfskom školom i njezinim cjelokupnim konceptom. Uzroci slabijem odazivanju roditelja predavanjima na kojima imaju mogućnost bolje upoznati waldorfsku pedagogiju mogu biti nedostatak vremena ili nezainteresiranost za produbljivanje znanja. Roditelji koji su već dovoljno upoznati s načelima waldorfske pedagogije mogu to smatrati manje potrebnim pa se stoga ne odazivaju takvim predavanjima.

Ako se promotri raspon slaganja s tvrdnjama, vidljivo je da se on na više od polovici tvrdnji kreće od *niti se ne slažem* *niti se slažem* do *u potpunosti se slažem*, iz čega se može zaključiti da roditelji ne pokazuju izrazito velike razlike u stavovima. Srednja je aritmetička sredina na više od polovice čestica bila preko 4,5 te su samo dvije čestice imale srednju aritmetičku sredinu nižu od 4,0, stoga je razvidno da se odgovori ispitanika kreću u pozitivnom smjeru te da izražavaju visok stupanj slaganja ispitanika s navedenim tvrdnjama, odnosno da roditelji suradnju s učiteljima u waldorfskoj školi procjenjuju jako pozitivno, čime se prihvaća prva hipoteza.

3.2. Aspekti suradnje roditelja i učitelja u waldorfskoj školi

Kako bi se utvrdili aspekti suradnje roditelja i učitelja u waldorfskoj školi, provedena je faktorska analiza metodom glavnih komponenata uz Kaiser-Guttmanov kriterij i varimaks rotaciju. Analizom podataka ekstrahirano je sedam faktora s karakterističnim korijenom većim od jedan (Kaiser-Guttmanov kriterij) koji zajedno objašnjavaju 63,78% varijance. Na temelju *scree plot* dijagrama donesena je odluka o zadržavanju samo pet faktora koji zajedno objašnjavaju 51,39% varijance. U tablici 4 prikazana je matrica faktorske strukture suradnje roditelja i učitelja u waldorfskoj školi nakon varimaks rotacije.

Tablica 4 – Matrica faktorske strukture suradnje roditelja i učitelja u waldorfskoj školi

FAKTORI I ČESTICE	zasićenja na faktorima				
	1	2	3	4	5
ZADOVOLJSTVO ŠKOLOM I POVJERENJE					
Waldorfska škola ispunila je očekivanja roditelja.	,771				
U ovoj školi roditelji i učitelji imaju priliku razviti odnos pun povjerenja.	,689				
Roditelji i učitelji imaju povjerenje jedni u druge.	,677				
Waldorfska škola potiče cjeloviti razvoj učenika.	,637	,321	,360		
Roditelji su informirani o ciljevima waldorfske pedagogije.	,580			,517	
Roditelji i učitelji mogu otvoreno razgovarati o problemima na koje nailaze.	,532				
SURADNIČKI ODNOSI					
Roditelji su zadovoljni što u waldorfskoj školi učenici razvijaju neke kompetencije koje se ne razvijaju u državnoj školi.		,752			
Roditelji vole posjećivati školske svečanosti na kojima učenici predstavljaju naučeno.		,747			
Dobra suradnja između roditelja i učitelja razvija socijalne kompetencije kod učenika.		,739			
Aktivno sudjelovanje roditelja u djetetovom obrazovanju važno je za uspjeh djeteta.		,636			
Učenici su motivirani za učenje iako u ovoj školi nema brojčanih ocjena.	,402	,454			
INFORMIRANOST I PARTNERSTVO					
Učitelji na vrijeme obavještavaju o zbivanjima u školi.			,755		
Waldorfska škola omogućava roditeljima da pruže podršku svome djetetu u učenju.			,736		
Učitelji uključuju roditelje u zbivanja u školi.			,575		,413
Waldorfska škola smatra roditelje važnim partnerima.	,425		,522		
Roditelji su informirani o događajima u školi.			,428		

UKLJUČENOST U ŠKOLSKE AKTIVNOSTI					
Roditelji rado dolaze na predavanja kako bi još bolje upoznali waldorfsku pedagogiju.				,795	
Roditelji se rado odazivaju na radne akcije koje se odvijaju u školi.				,550	
Roditelji često sudjeluju u događajima u školi.				,543	
SUBJEKTIVNA PROCJENA I ODGOVORNOST					
Roditelji se u ovoj školi osjećaju dobrodošlo.					,760
Roditelji vole dolaziti na roditeljske sastanke.				,413	,690
Roditelji se osjećaju odgovornima za neuspjeh škole.		,305			,639

Kao što je vidljivo iz tablice 4, zadržani bi se faktori najbolje mogli opisati kao *zadovoljstvo školom i povjerenje, suradnički odnosi, informiranost i partnerstvo, uključenost u školske aktivnosti te subjektivna procjena i odgovornost*. Nadalje, pouzdanost dobivenih subskala zadovoljavajuća je, a ona je ispitana Cronbachovim alpha-koeficijentom pouzdanosti. Tako za čestice koje se opisuju zajedničkim faktorom *zadovoljstvo školom i povjerenje* pouzdanost iznosi ,813. Pouzdanost čestica koje čine faktor *suradnički odnosi* iznosi ,766. Što se tiče pouzdanosti čestica koje pripadaju faktoru *informiranost i partnerstvo*, ona iznosi ,691. Čestice koje čine četvrti faktor, *uključeno u školske aktivnosti*, imaju pouzdanost od ,598, a pouzdanost preostalih triju čestica koje opisuju faktor *subjektivna procjena i odgovornost* iznosi ,580. Iako je pouzdanost čestica posljednjih dvaju faktora nešto niža, oni se zadržavaju zbog značaja za predmet istraživanja.

Faktor *zadovoljstvo školom i povjerenje* čine čestice: ispunjena očekivanja roditelja waldorfskom školom, prilika za razvijanje odnosa punog povjerenja među roditeljima i učiteljima kao i postojanje međusobnog povjerenja, dobra informiranost roditelja o ciljevima waldorfske pedagogije te mogućnost otvorenog razgovora roditelja i učitelja o problemima na koje nailaze.

Faktor *suradnički odnosi* čine čestice: zadovoljstvo roditelja zbog razvijanja nekih kompetencija kod učenika koje se ne razvijaju u državnim školama, odazivanje roditelja na školske svečanosti na kojima učenici predstavljaju naučeno, razvijanje socijalnih kompetencija kod učenika zahvaljujući dobroj suradnji između roditelja i učitelja, značaj aktivnog sudjelovanja roditelja u

učenikovom obrazovanju za njegov uspjeh te motiviranost učenika za učenje unatoč opisnom ocjenjivanju.

Faktor *informiranost i partnerstvo* čine čestice: pravovremeno obavješćavanje roditelja o zbivanjima u školi od strane učitelja, omogućavanje roditeljima da pruže podršku svojoj djeci u učenju, uključivanje roditelja u zbivanja u školi, smatranje roditelja važnim partnerima u waldorfskoj školi te dobra informiranost o događajima u školi.

Faktor *uključenost u školske aktivnosti* čine čestice: odlazak roditelja na predavanja u waldorfsku školu kako bi još bolje upoznali waldorfsku pedagogiju, odazivanje roditelja radnim akcijama koje se odvijaju u školi, sudjelovanje roditelja u događajima u školi.

Faktor *subjektivna procjena i odgovornost* čine čestice: osjećaj roditelja da su dobrodošli u waldorfsku školu, dolazak roditelja na roditeljske sastanke, odgovornost roditelja za neuspjeh škole.

Temeljem dobivenih rezultata također se prihvaća i druga hipoteza jer se pokazalo da odnos roditelja prema suradnji s učiteljima u waldorfskoj školi određuje pet faktora, a oni su: zadovoljstvo školom i povjerenje, suradnički odnosi, informiranost i partnerstvo, uključenost u školske aktivnosti te subjektivna procjena i odgovornost.

3.3. Ispitivanje razlika u stavovima roditelja

Jedan od ciljeva ovog istraživanja bio je ispitati postoje li statistički značajne razlike u stavovima roditelja o aspektima suradnje u waldorfskoj školi s obzirom na sociodemografske karakteristike roditelja (spol, dob i mjesto stanovanja), razred u koji ide ispitanikovo dijete te godine poznavanja waldorfske pedagogije.

Analiza rezultata pokazala je da ne postoji statistički značajna razlika u stavovima majki i očeva s obzirom na *zadovoljstvo školom i povjerenje* ($t = -1,640$, $df = 68$, $p > 0,05$), *suradničke odnose* ($t = -,441$, $df = 68$, $p > 0,05$), *informiranost i partnerstvo* ($t = -3,292$, $df = 68$, $p > 0,05$), *uključenost u školske aktivnosti* ($t = ,321$, $df = 68$, $p > 0,05$) te *subjektivnu procjenu i odgovornost* ($t = ,802$, $df = 68$, $p > 0,05$).

Nadalje, rezultati istraživanja pokazali su da ne postoji statistički značajna razlika u stavovima roditelja koji žive u Zagrebu i roditelja s prebivalištem u

Rijeci s obzirom na *zadovoljstvo školom i povjerenje* ($t = -2,161$, $df = 68$, $p > 0,05$), *suradničke odnose* ($t = -1,501$, $df = 68$, $p > 0,05$), *informiranost i partnerstvo* ($t = -2,184$, $df = 68$, $p > 0,05$), *uključenost u školske aktivnosti* ($t = -,304$, $df = 68$, $p > 0,05$) te *subjektivnu procjenu i odgovornost* ($t = -,600$, $df = 68$, $p > 0,05$).

Nije se pokazala statistički značajna razlika u stavovima roditelja različite dobi s obzirom na *zadovoljstvo školom i povjerenje* ($F = ,573$, $p > 0,05$), *suradničke odnose* ($F = ,534$, $p > 0,05$), *informiranost i partnerstvo* ($F = 1,023$, $p > 0,05$), *uključenost u školske aktivnosti* ($F = 2,362$, $p > 0,05$) te *subjektivnu procjenu i odgovornost* ($F = 1,935$, $p > 0,05$).

Dobiveni rezultati ukazuju da ne postoji statistički značajna razlika u stavovima roditelja prema tome koji razred pohađa ispitanikovo dijete s obzirom na *zadovoljstvo školom i povjerenje* ($F = 1,363$, $p > 0,05$), *suradničke odnose* ($F = ,064$, $p > 0,05$), *informiranost i partnerstvo* ($F = ,841$, $p > 0,05$), *uključenost u školske aktivnosti* ($F = ,561$, $p > 0,05$) te *subjektivnu procjenu i odgovornost* ($F = ,259$, $p > 0,05$).

Analiza rezultata pokazala je da ne postoji statistički značajna razlika u stavovima roditelja prema godinama poznavanja waldorfske pedagogije s obzirom na *informiranost i partnerstvo* ($F = 1,058$, $p > 0,05$), *uključenost u školske aktivnosti* ($F = ,279$, $p > 0,05$) te *subjektivnu procjenu i odgovornost* ($F = ,528$, $p > 0,05$). Budući da se Levenov test homogenosti varijance pokazao statistički značajnim za faktore *zadovoljstvo školom i povjerenje* i *suradničke odnose*, napravljen je Kruskal-Wallis test koji je pokazao da ne postoji statistički značajna razlika u *zadovoljstvu školom i povjerenju* ($H = 1,003$, $p > 0,05$) i *suradničkim odnosima* ($H = 3,050$, $p > 0,05$) s obzirom na godine poznavanja waldorfske pedagogije.

Dakle, prihvaća se i treća hipoteza jer se stavovi roditelja o suradnji s učiteljima u waldorfskoj školi statistički ne razlikuju s obzirom na spol, dob, mjesto stanovanja, razred koji pohađa njihovo dijete i godine poznavanja waldorfske pedagogije.

4. Zaključak

Suradnja, partnerstvo i pozitivni odnosi unutar škole važna su pedagoška pitanja. Učitelj i roditelji su također u interakciji, koja bi trebala biti kvalitetna,

puna međusobnog uvažavanja, poštivanja i povjerenja na dobrobit uspješnog odgoja i obrazovanja glavnog čimbenika odgojno-obrazovnog procesa – učenika. Tradicionalni oblici suradnje koji još uvijek prevladavaju u hrvatskim školama ne zadovoljavaju potrebe današnjih roditelja. Dakle, škole kao suvremene i djelotvorne organizacije trebaju se otvoriti roditeljima te im pružiti potporu u razvijanju njihovih pedagoških kompetencija, ali ih i više uključivati u vlastiti život i rad te donošenje odluka, na što i ukazuju rezultati provedenih istraživanja u Hrvatskoj.

Škole odnosno učitelji trebali bi postati pokretači suradnje s roditeljima. Roditelji bi od pasivnih primatelja informacija na roditeljskim sastancima i individualnim razgovorima trebali postati aktivni sudionici i sukonstruktori pedagoškog rada škole, što se može postići primjenom suvremenih oblika suradnje kao što su pedagoške radionice, škola za roditelje, zajednički izlet te razna zajednička druženja i aktivnosti u školi, posjeti roditeljskom domu, informiranje u pisanu obliku i slično. Upravo su mnogi od navedenih oblika uobičajeni oblici suradnje između učitelja i roditelja u waldorfskim školama te bi mogli poslužiti kao primjer državnim školama u Hrvatskoj. U sklopu rada provedeno je i ispitivanje stavova roditelja o suradnji s učiteljima u waldorfskoj školi koju su roditelji procijenili izrazito pozitivno. Nadalje, kao glavni aspekti njihove međusobne suradnje pokazali su se faktori: zadovoljstvo školom i povjerenje, suradnički odnosi, informiranost i partnerstvo, uključenost u školske aktivnosti te subjektivna procjena i odgovornost.

Waldorfska škola predstavlja drugačiji način obrazovanja učenika, ali i status roditelja u njoj drugačiji je nego što je to u državnim školama. Roditelji su aktivniji, uključeni te uistinu predstavljaju partnere učiteljima u odgoju i obrazovanju vlastite djece. U središtu waldorfske pedagogije nalazi se dijete, a upravo suradnja roditelja i učitelja kakva se potiče i ostvaruje u waldorfskim školama predstavlja najbolji put za razvijanje zdrave, sretne i kreativne ličnosti, što je i cilj waldorfske pedagogije.

Prvenstveno skladnim obostranim djelovanjem obitelji i škole učenik ima najviše mogućnosti da uspije. Dakle, s jedne strane potrebno je informirati i motivirati roditelje za kvalitetniju i aktivniju suradnju sa školom, a s druge strane učitelji bi se trebali dodatno educirati za pedagoški rad s roditeljima jer su dosadašnja istraživanja pokazala da relativno nisko procjenjuju vlastite pedagoške kompetencije za suradnju s roditeljima.

Literatura

1. Carlgren, F. (1991): *Odgoj ka slobodi: pedagogija Rudolfa Steinera*. Zagreb: Društvo za waldorfsku pedagogiju.
2. Carstensen, J. (2010): „Ohne Eltern geht es nicht“. *Erziehungskunst*, 74 (3): 5 – 8.
3. Dietz, K.-M. (2007): *Eltern und Lehrer an der Waldorfschule. Grundzüge einer dialogischen Zusammenarbeit*. Heidelberg: Menon.
4. Gleser, C.; Waller, A. (2005): „Wie sehen Eltern die Schule? Ergebnisse einer Befragung in Wuppertal“. *Erziehungskunst*, 69 (3): 314 – 317.
5. Harslem, M. (1999): *Wie arbeiten Eltern und Lehrer zusammen?*. Stuttgart: Verlag Freies Geistesleben.
6. Jurčić, M. (2012): *Pedagoške kompetencije suvremenog učitelja*. Zagreb: Recedo.
7. Jurić, V. (1995): „Zadovoljstvo obitelji školom“. *Društvena istraživanja*, 4 (4 – 5): 641 – 655.
8. Jurić, V.; Maleš, D. (1994): „Škola i roditelji“. *Napredak*, 135 (2): 133 – 140.
9. Kolak, A. (2006): „Suradnja roditelja i škole“. *Pedagojska istraživanja*, 3 (2): 123 – 140.
10. Kosić, A. (2009): „Roditelji i nastavnici – partneri u unapređivanju odgojno-obrazovnog procesa u osnovnoj školi“. *Život i škola*, 55 (2): 227 – 234.
11. Kostović-Vranješ, V.; Ljubetić, M. (2008): „‘Kritične točke’ pedagoške kompetencije učitelja“. *Život i škola*, 20 (2): 147 – 162.
12. Lukaš, M.; Gazibara, S. (2010): „Modaliteti suradničkih odnosa školskog pedagoga i roditelja“. *Život i škola*, 56 (2): 210 – 229.
13. Ljubetić, M. (2011): *Partnerstvo obitelji, vrtića i škole: vježbe, zadatci, primjeri*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Ljubetić, M.; Kostović-Vranješ, V. (2008): „Pedagoška (ne)kompetencija učitelj/ica za učiteljsku ulogu“. *Odgojne znanosti*, 10 (1): 209 – 230.
15. Ljubetić, M.; Zadro, S. (2009): „Samoprocjena kompetentnosti učitelja za pedagoški rad s roditeljima“. *Školski vjesnik*, 58 (1): 33 – 48.
16. Mäkinen, E. (2008): *Developing Collaborative Parent-Teacher Practises in Steiner Waldorf Schools*. <http://www.ecswe.org/wren/documents/developing_collaborative_parent-teacher_practises.pdf>. Preuzeto 15. ožujka 2013.

17. Maleš, D. (1994): „Različito shvaćanje suradnje roditelja i profesionalaca“. *Napredak*, 135 (3): 342 – 349.
18. Maleš, D. (1996): „Od nijeme potpore do partnerstva između obitelji i škole“. *Društvena istraživanja*, 5 (1): 75 – 88.
19. Maričić, J.; Šakić, V.; Franc, R. (2009): „Roditeljsko zadovoljstvo školom i stav prema promjenama u školstvu: uloga roditeljskih ulaganja i očekivanih posljedica promjena“. *Društvena istraživanja*, 18 (4 – 5): 625 – 648.
20. Marušić, I. (2007): „Škola otvorena roditeljima – rezultati istraživanja“. *Dijete, škola, obitelj*, 13 (1): 2 – 6.
21. Matijević, M. (2001): *Alternativne škole*. Zagreb: TIPEX.
22. Miljević-Riđički, R.; Pahić, T.; Vizek Vidović, V. (2011): „Suradnja roditelja i škole u Hrvatskoj: sličnosti i razlike urbanih i ruralnih sredina“. *Sociologija i prostor*, 49 (2): 165 – 184.
23. Pahić, T.; Miljević-Riđički, R.; Vizek Vidović, V. (2010): „Uključenost roditelja u život škole: percepcija roditelja opće populacije i predstavnika roditelja u školskim tijelima“. *Odgojne znanosti*, 12 (2): 329 – 346.
24. Rečić, M. (2006): *Kako mogu surađivati sa školom*. Đakovo: Tempo.
25. Rosić, V. (2005): *Odgoj – obitelj – škola*. Rijeka: Žagar.
26. Rosić, V.; Zloković, J. (2003): *Modeli suradnje obitelji i škole*, Đakovo: Tempo.
27. Seitz, M.; Hallwachs, U. (1997): *Montessori ili Waldorf?: knjiga za roditelje, odgojitelje i pedagoge*. Zagreb: Educa.
28. Strugar, V. (1995): „Suradnja obitelji sa školom i učenikov školski uspjeh“. *Bjelovarski učitelj*, 4 (1): 11 – 15.
29. Tavas, D.; Bilač, S. (2011): „School websites: a possibility of cooperation with parents?“. *Metodički obzori*, 6 (2): 23 – 33.
30. Vučak, S. (2000): „Škola i roditeljski dom“. *Napredak*, 141 (3): 301 – 310.
31. Vučak, S. (2005): „Prema školi koja uči: zajednici učenika, učitelja i roditelja“. U: H. Vrgoč (ur.): *Učenici, učitelji i roditelji zajedno na putu uspješnog odgoja i obrazovanja*, 37 – 49. Zagreb: HPKZ.

Karolina Doutlik²

PARENTS' ATTITUDES TO COLLABORATION WITH THE TEACHERS IN THE WALDORF SCHOOL

Summary: *The paper theoretically explores definitions of collaboration between parents and teachers, their contemporary forms and the results of a former research on this topic in Croatia. The aim of this paper is to present a form of collaboration between parents and teachers in the Waldorf school, which specifically pays attention to confidential collaboration with parents, who are considered to be co-builders and partners. Results of the research conducted on the sample of 69 parents whose children attend the primary Waldorf school in Zagreb or Rijeka indicate that the parents estimate their collaboration with the Waldorf school, i.e. the teachers, very positively. Factor analysis was used and the following aspects of collaboration between the parents and teachers in the Waldorf school were determined: satisfaction with the school and trust, collaborative relationships, level of information and partnership, involvement in school activities and subjective assessment and responsibility. The results of the conducted research confirmed that there was no statistically significant difference in the parents' attitudes regarding their sociodemographic characteristics, class which their children attended and years of familiarity with the Waldorf pedagogy.*

Keywords: *partnership, parents, collaboration, teachers, Waldorf school.*

² Karolina Doutlik
Osnovna škola „Ivan Benković“, Dugo Selo

² Karolina Doutlik
Primary School of Ivan Benkovic, Dugo selo